

ФОЛКЛОРНО-МИТОЛОГИЧНИ ПРЕДСТАВИ В СИСТЕМАТА НА ТУРСКИТЕ ИМЕНА И НАЗВАНИЯ ОТ СБОРНИКА „СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ“ НА ЙОРДАН ЙОВКОВ

Десислава Тихолова

Фолклористично общество – гр. Русе

Предмет на настоящата работа са турските имена и названия в разказите на Йордан Йовков, тяхната мотивираност и връзката им с фолклорно-митологични представи.

В предишна разработка¹ бяха разгледани турските имена от разказа „Песента на колелетата“, тяхната двойна мотивираност, както и връзката им с фолклорно-митологичните представи, съдържащи се в опозициите „божествено – земно“, „добро – лошо“.

Тук ще продължим насоката на изследванията, като се опитаме да обясним използваните от Йовков турски имена и названия от гледна точка на опозиции, свързани с представите за пространството и човешките отношения. Като доказателствен материал са използвани 16 лични и фамилни имена и прозвища, както и 7 наименования на селища и местности, свързани с представи за пространството, времето и човешките отношения.

1.0 Имена и названия, свързани с представата за пространство;

1.0.1 В рамките на опозицията „+ високо / – ниско“, в положителната (висока) част на пространството са разположени топоними, свързани с хайдушкия живот на героите и изразяващи представата за свобода и сигурност – Кушбунар (‘птичи кладенец’), Бакъджиците (‘наблюдателниците’);

В отрицателното „ниско“ пространство са поставени топоними, свързани с представата за смърт, нещастие, жертва или отвъден свят – Есерлий (‘означено място’), Урум Еникъой (‘римско’ или ‘гръцко ново село’, в смисъл на ‘езическо място’), Чукурово (от тур. „чукур“ – ‘яма’, ‘дупка’), Хармана;

1.0.2 В рамките на опозицията „+ охранявано / – неохранявано“, в охраняваното пространство стоят топонимите Бакъджиците, Есерлий, както и личните имена на героите Тепеделен Али паша (‘пробиващ върховете’, ‘духовно извисен’, може да се тълкува и като ‘водач’, ‘закрилник’), Мустафа Байрактар (‘знаменосец’, ‘водач’) и Пазвантоглу (‘син на пазач’), Хаджи Емин (‘сигурен’);

„Неохранявано“, несигурно е пространството, заемано от раята.

2.0 В рамките на времевата опозицията „сакрално – профанно“, като връзка между минало и настояще стои името на Калмучката (от тур. „калмак“ – ‘оставам’);

3.0 Имена и названия, свързани с междуличностни отношения;

3.0.1 В широките рамки на опозицията „+ добро / – лошо“ могат да бъдат вместени и представите за „свой – чужд“, „християнство – нехристиянство“, „праведно – неправедно“, „живот – смърт“;

За краткост ще бъдат използвани термините „положително“ и „отрицателно“. С положително значение са натоварени имената и прозвищата на герои, носители на физическа и духовна красота, извършители на подвизи или жертви на високи идеали. Такива са личните имена Мустафа (‘естествен’, ‘неподправен’), Мурад бей (‘желание’, ‘молба’), Тахир ага (‘чист’), Индже (‘тънък’, ‘строен’), Вълко Бинбеля (от тур. „бинбеля“ – ‘силен гръб’) и Никола Узуна (‘дългия’, може да се тълкува и като ‘голям’, ‘силен’);

В категорията „отрицателно“ стоят имената на второстепенни герои, носители на негативни качества. Тези имена са особено показателни със съдържащите се в тях съставки „дели“ – ‘луд’ и „кара“ – ‘черен’. Такива са имената Кара Имам (‘черен поп’),

Кара Феиз (‘черен берекет’), Кара Фиджи (‘черен и лош’), Дели Кадир (‘луд’ и ‘мярка’, ‘стойност’), Сиври билюкбаши (‘остър’, ‘сприхав предводител’);

БЕЛЕЖКИ

1. Тихолова, Д. Системата на турските имена в разказа на Й. Йовков „Песента на колелетата”. В: Общност и култура. Втори северозападни четения на Асоциация „ОНГЪЛ” (Враца, 26-27 ноември 1994 г.). Тезиси. С., 1995, 34-35.